

GEZGİNLERİN KALEMİNDEN KUŞADASI

Kitabın Künyesi

**Kitabın Adı : “Voyages de Mr.Thévenot en Europe, Asie et Afrique”
(Thevenot’un Avrupa, Asya ve Afrika Seyahatleri)**

Yazar : Jean de Thévenot

Yayınevi : Chez Michel Charles le Cène, Amsterdam

Kitabın basım tarihi: 1727

Fransız Seyyah Jean de Mr.Thévenot’un 1656 yılında Kuşadası’nda tespitleri

Eski Türk-İslam Mitolojisinde “**Vakvak Ağacı**” denen bir figürü belki duymamışsınızdır. Aktarayım. Vakvak Ağacı, gövdesi ağaç, meyveleri insan olan mitolojik bir üründür. Anlam olarak: geçmiş köklerine bağlı, bugünü yaşayan ve gelecekle ilgili bilgi sahibi insanları tasvir etmekte kullanılır. Görüntüsü biraz insanı ürpertir. Hele Osmanlı tarihine bakıldığında Vakvak Ağacının ünü gerçekten de kötüdür. İnsanı rahatsız eden bir geçmişi vardır. Osmanlıdaki Vakvak ağacı nitelemesi mitolojide ki tasvirinden ilham alınarak mı yapılmıştır, bilemiyorum. *Osmanlı da Vakvak Ağacı dendiğinde insanların idam edilerek üzerinde sallandırıldığı ağaç akla gelir.* Bizim tarihimizde **Vaka-i Vakvakiye** denilen bir olay var. **1656** yılının Şubat ayında İstanbul’da ayaklanan yeniçeriler tarafından öldürülenler Sultanahmet Meydanındaki büyük çınar ağacına asılmış ve bundan dolayı gövdesi ağaç meyveleri insan olan mitolojik figür gerçeğe dönüştürülmüştür.

İşte bu olayın meydana geldiği dönemde İstanbul’da ünlü bir Fransız gezgin vardır: Jean de Thévenot. Avrupalı gezginlerde doğuya olan merakı açığa çıkaracak gezi notlarının yazarıdır Thévenot. Daha sonraki yıllarda O’nun sayesinde Avrupalı bir çok gezgin Anadolu, İran, Filistin, Mısır gibi yerlere seyahat etmeye başlamıştır. Thévenot kitabında İstanbul’da iken gözlemlemiş olduğu bu vakvak ağacı vakasını anlatır. İstanbul’da 9 ay kalmıştır. Birçok olayı, büyük yangını, Türk örf ve geleneklerini, yemeklerini, eğlencelerini, hatta hamamlarını gözlemlemiş ve bunları kitabında Avrupalılara duyurmuştur. Jean de Thévenot 1633 yılında Paris’te doğmuştur. Navarre Üniversitesi’nde öğrenim görürken, seyahat kitapları basan amcasının yayınladığı seyahat kitaplarından etkilenmiştir. Daha 19 yaşındayken yabancı ülkeleri keşfetme arzusuyla ilk seyahatine çıkmıştır. Profesyonel meslek olarak gezginliği seçmesi de ilk seyahatinden sonradır. 22 yaşında iken Doğu Ülkelerine merak salmış ve Doğu Ülkeleri içinde o yıllarda en büyüleyici atmosfere sahip Osmanlı ülkesine 1655 yılının Aralık ayında gelmiştir.

İstanbul'da kalıp gerekli gözlemleri yaptıktan sonra karayolu ile İzmir'e gelmiştir. Buradan yelkenli tekne ile yakın Ege Adalarına geçmiştir. Jean de Thévenot Kuşadası'na Sisam üzerinden gelmiştir. Thévenot 'nun geldiği dönemde Kurşunlu Hanı olarak anılan Öküz Mehmet Paşa Kervansaray'ı faaliyettedir. Kervansaray 'ın batı kısmında yeni yeni Rumlara ait evlere rastlanmaktadır. Limanda ciddi anlamda denizyolu ile yapılan ticari faaliyetler vardır. Soğuk ve fırtınalı bir Kasım günü Sisam'dan yola çıkan Thévenot büyük tehlikeler atlatarak, bin bir güçle Kuşadası'na varır. Jean de Thévenot 'nun Kuşadası gözlemleri yüzeyseldir. Yolculuğu sırasında karşılaşmış olduğu tehlikeler ve uğradığı travmadan dolayı Kuşadası gözlemini tam olarak okurlara aktarmamıştır. Jean de Thévenot bu ilk seyahatinde Filistin, Mısır ve Tunus'a da uğradıktan sonra 1659'da ülkesine dönmüştür. Daha sonra 1663 yılında yeniden büyük bir seyahate başlamıştır. Bu ikinci büyük seyahatinde Mısır ve Hindistan'a uğramış, dönüşü İran üzerinden yaparken, 1667 yılında İran'ın Tebriz kenti yakınlarında geçirdiği bir tüfek kazası sonucunda ölmüştür. Kendisi Türkçe, Arapça ve Farsça bildiği için özellikle gezdiği yerlerde hiç yabancılık çekmemiştir. Gezginler dünyasında yapmış olduğu gözlemleri; sadece gördükleri ile ortaya koyması açısından anlattıkları objektif bulunmuştur. Fransız gezgin'in notları arasında özellikle Türklerin karakteri ve mizacıyla ilgili o yıllara ait gözlemler de önemli bir yer tutmaktadır. Seyahatnamesinde Türkler ile ilgili ilginç tespitlerde bulunmuştur:

“ Türkler ilim alanında eğitimle pek uğraşmaz. Okuma-yazma öğrenmekle yetinirler. Tanrı buyruklarını içeren bir kısmı ahiret ile bir kısmı ise dünyevi nitelikteki kanunların yer aldığı Kuran'ı hatmederler. Bazı Türkler yıldız falı ile az sayıdaki daha başkaları ise başka ilimlerle uğraşır.” Bir başka tespitinde ise: *“Türklerin eli çok sıkıdır. Bu nedenle para veya başka armağanlarla dostlukları kolayca kazanılabilir; para karşılığında her türlü nezaketi ve ikramı sağlayabilirsiniz. Padişahın sarayında para karşılığında elde edemeyeceğiniz hiçbir şey yoktur; para orada başka yerlerde de olduğu gibi pek çok kapıyı açan bir tulsımdır. Sıradan insanları ise iyi içirirseniz ne derseniz yaptırabilirsiniz.”* diyerek adeta günümüz Türkiye'sini anlatmıştır. Gezgin aslında İzmir'den karayolu ile Efes'e ve Kuşadası'na gelmek istemiştir. Ancak o sıralar bölgede eşkıya egemenliği hakimdir. Çünkü Venedikliler ile Osmanlı Devleti arasında Çanakkale'de yapılan deniz savaşında Osmanlı Ordusu müthiş bir bozguna uğramış, bu bozgunundan kaçan askerler ise Ege Bölgesi dağlarını mesken tutmuştur. Dolayısıyla bölge tamamen güvensizdir. Thévenot da İzmir'deki Fransız Konsolosunun tavsiyesine uyararak karayolundan gelmemiştir. İlk önce gemi ile Sakız Adası'na, oradan Sisam'a geçmiş ve Sisam'dan da fırtınalı bir havada deniz yoluyla Kuşadası'na gelmiştir. 1656 yılı Kasım ayında o zamanki adıyla Scala Nuova olan Kuşadası hakkında Thévenot 'nun bize aktardıkları şunlardır:

“Daha sonra denizcileri bile pes ettirecek kadar güçlü bir rüzgârla birlikte şiddetli bir yağmur yağmaya başladı. Bunun yanı sıra Adalar Denizindeki müthiş bir gök gürlemeleri tekemize vuran dalgalarla birlikte korkutucu bir hal almıştı. Bu arada denizciler için gerçekten de büyük bir mesele olan geminin su almaya başlamasıydı. Ellerinden geleni yapmaya çalışıyorlardı. Bizim için diğer bir tehdit de şaykanın(Osmanlı usulü yelkenli tekne) arkasına bağlı olarak çektiğimiz kayıktı. Rüzgârın şiddeti şaykamızı zorluyordu. Kayık fırtınadan dolayı devamlı şaykanın arka kısmındaki ahşap kısımlara şiddetli bir şekilde vuruyor ve şaykanın zarar verebileceğinden dolayı bizleri endişelendiriyordu. Hatta bu güçlü fırtınada limandaki gemiler bile kaybolmuştu. Bununla birlikte yelkenleri dahi açamamıştık. Zira şayka yelkenlilerinde çok sık rastlandığı gibi bizim şaykanın yelken direklerinin de tamamı kırılmıştı. Halatların kaygan olması yüzünden hiçbir şeyi yerinde tutamaz haldeydik. Buna rağmen üç denizci bu fırtınada denize düşmesine rağmen halat atılarak kendileri tekneye çekildi. Üç saat kadar böyle ıstırap çektikten sonra kalın sis tabakasından çıkar çıkmaz karayı gördük. Sabah saat 10 sıralarında burasının Sakız Adası olduğunu anladık. 17 Kasım Cuma günü öğleden sonra limana girebildik. Kaptanımız hava şartlarından dolayı yolumuza devam edemeyeceğimizi anladığı için Türklerin Kuşadası dedikleri Scala Nuova adındaki sahil kasabasının limanına demirlememiz gerektiğini söyledi. Benim de gönümden geçen buydu. Çünkü buradan da bazı Sakız Adalıların bize söylediğine göre yarım günlük bir yol mesafesinde olan Efes’e devam edecektik. Scala Nuova’ya girişimizle birlikte tehlikeli günleri geride bırakmıştık. Bizimle birlikte Scala Nuova’ya gelen Sakızlılar eski kentlerindeki evlerinden farklı bir yerde havanın düzelmesini oldukça uzun süre beklemişlerdi. Bu yüzden ben de en kısa süre önce Sakız Adası’ndan gelmiştim. Bizim yardımcı konsolosumuzla Sisam Adası’nda gördüğüm ışık hakkında konuşmakta başarılı olamamıştım. Bana dinlenirken diğerlerine söylediklerinin aynısını söyledi: onları gözden kaybettikten sonra geri döndüklerini belirtti.”

Thévenot fırtınanın kesilmesinden sonra Efes’e gideceğini söylemesine rağmen gelmiş olduğu yelkenli ile Sakız Adası’na devam etmiştir. Buradan da yine denizyoluyla Bodrum istikametinde seyahatini sürdürmüştür. Thévenot ‘nun yapmış olduğu tüm seyahatler ölümünden sonra “Voyages de Mr. Thévenot en Europe, Asie et Afrique” yani “Thevenot’a Avrupa, Asya ve Afrika Seyahatleri” adlı kitapta toplanmıştır.

Kaynak : Sedat Onar, KUYETA Yerel Tarih Dergisinin 2014 yılı Haziran-Temmuz ayı sayıları